
Imena vasi in mest v Sloveniji

Viktor Majdič

IZVLEČEK: V prispevku so obravnavana imena vasi in mest glede na procese slovanske kolonizacije, pomenske in besedotvorne kategorije (kronološko, geografsko), slovnične značilnosti (spol, število, sklanjatev) in naglaševanje. Posebna poglavja so namenjena večbesednim krajevnim imenom, evoluciji imen (novim in najnovejšim imenom), specifični imen mest ter toponimskim (ojkonimskim) atlasom. Na koncu sta podana stanje raziskav in izbor literature.

Names of Villages and Towns in Slovenia

ABSTRACT: In this article the author discusses names of villages and towns with regard to the processes of Slavic colonization, semantic and word-formational categories (chronological, geographical), grammatical features (gender, number, declination) and accentuation. Special chapters deal with multi-word place-names, evolution of names (new and the newest names), specific properties of the names of towns and toponymic atlases. Finally, the author discusses the status of research and lists select literature.

1.0 V Sloveniji je približno šest tisoč samostojnih naselij, ki so poimenovana s 3360 leksikalno različnimi krajevnimi imeni. Številčna razlika je posledica dejstva, da je z nekaterimi krajevnimi imeni, predvsem občnoimenskega izvora, poimenovanih večje število naselij. Med leksikalno različnimi imeni samostojnih krajev imajo največjo frekvenco imenska podstava *vas* s skoraj tristoimi ponovitvami ter *vrh*, *gora* in *dol(ina)* s po več kot stotimi.

1.1 Trenutno uporabljane klasifikacije

V slovenski onomastiki se je od 2. polovice 19. stol. dalje največ pozornosti namenjalou proučevanju toponimov (F. Miklošič, L. Pintar, F. Bezljaj). Za imena naselij se večinoma uporablja termin *krajevno ime* (star. *krajno ime*), pa tudi *naselbinsko* in *naselijsko*. S prvim se poimenujejo samostojni kraji, manjša, nesamostojna naselja pa so *zaselki*; skupno poimenovanje za oboje je *kraj*, *naselje* ali tudi *naselbina*.

1.2 Krajevna imena in procesi slovanske kolonizacije

Slovansko poseljevanje današnjega slovenskega ozemlja je intenzivno potekalo od 7. stol. dalje in bilo z notranjo kolonizacijo v glavnem končano do 13. stol. Večina današnjih krajevnih imen je slovanskega izvora, le manjše število je substratnih, pred slovanskih, zlasti na zahodu, in adstratnih germanskih (zaradi tisočletne pripadnosti slovenskega jezikovnega prostora frankovski oziroma kasneje nemškoavstrijski državni skupnosti).

Slovanski priseljenci so v prvih stoletjih po naselitvi zelo pogosto tvorili krajevna imena po za kraj pomembni osebi, največkrat z obrazilom *-jb* (*Tomišelj* < **Vi-/L'utomysljb-jb-je* (*selo*)), z obrazilom *-ica* (*Sodražica* < **Stoždragъ-ica*) ali *-bna* (*Dragočajna* < **Dragočajb-bna*). Najstarejša so tovrstna krajevna imena, tvorjena iz dvodelnih slovanskih antroponimov, mlajša pa so iz biblijskih in germanskih.

Z obrazilom *-bъ* so bila pogosto tvorjena krajevna imena iz hipokoristikov (*Ljubelj*, *Dragomelj*), iz antroponimskih podstav pa so pogosto nastajala tudi krajevna imena z obrazilom *-enta* (*Radeče*), medtem ko so najstarejša krajevna imena na *-sko* tvorjena iz poimenovanj za nekdanja plemena (*Gorjansko*, *Gomilsko*), mlajša tovrstna imena pa so izpeljana tudi iz imen poklicev (*Sarsko* < **р̑сарьско* iz **р̑sari*). Še mlajša so krajevna imena z obrazilom *-ovo/-evo*, izpeljana iz osebnih imen (*Adamovo*, *Beričevo*, *Škrjančevo*), nastala večinoma iz prvotnih dvobesednih poimenovanj s samostalniškim jedrom *selo* ali *polje*, ki je bilo kasneje opuščeno.

Med zelo stara spadajo krajevna imena, tvorjena s prebivalskoimenskim obrazilom *-jane* (*Poljčane*, *Gorje* < **Gorjane*), zlasti tista, ki so izpeljana iz zemljepisnih občnih imen, npr. *polje*, *gora* ipd.

Tudi po morfologiji zemljišča poimenovana krajevna imena (*Breg*, *Hrib*, *Ravan*), imena po kakovosti tal (*Rodež*, *Hudo*), z vodami povezana krajevna imena (*Vir*, *Hudinja*, *Krka*) kot tudi po negojenem drevju povzeta edninska imena (*Hrast*, *Jelša*, *Dob*) spadajo med starejša.

Razmeroma stara so dvobesedna krajevna imena, katerih levi prilastek izraža razmerje do sosednjega naselja (*Dvorska vas*, *Blejska Dobrava*), krajevna imena s prilastkom *stari* (*Staro selo*, *Stari Log*), večinoma tudi tista s prilastkom *veliki* (*Velika Loka*, *Velike Dole*) in prilastkom *spodnji/dol(e)nji* (*Spodnja Dobrava*, *Dolenje Poljane*, *Dolnji Leskovec*), medtem ko so krajevna imena s prilastki *novi*, *mali*, *zgornji/gor(e)nji* praviloma mlajša.

Med zelo stara spadajo krajevna imena, nanašajoča se na objekte iz pred slovanskega ali zgodneslovanskega obdobja, npr. *Cesta*, *Gradišče*, *Gomila* ipd.

Med krajevnimi imeni izsvetniškega izvora so različice s *šent/št.* praviloma starejše od imen s prilastkom *sveti*.

Po nastanku mlajša so imena krajev, ki so nastali na prvotno nekultiviranih površinah (*Lazi*, *Rute*, *Trzin*) oziroma tista, ki kažejo na način kultiviranja zemljišča (*Krčevine*, *Požarje*, *Trebnje*),

Med predpenskimi krajevnimi imeni so starejša tista, ki kažejo na lego naselja v odnosu do kakega naravnega objekta (*Podgora*, *Medvode*, *Predstruge*), mlajša pa so imena, ki izražajo razmerje do na zemeljskem površju zgrajenih objektov (*Predmost*, *Zakriž*, *Podcerkev*).

1.3 Semantične kategorije – kronologija, geografija

Približno polovica slovenskih toponimov je osebnoimenskega izvora. Med njimi je precejšnje število večbesednih, s samostalniškim jedrom *vas* in *selo* (*Artiža vas*, *Ivanje selo*), ki spadajo med starejše. Prevladujejo zlasti na področju jugovzhodne Slovenije (vzhodna Dolenjska, Bela krajina).

Osebnoimenskega izvora so tudi številna množinska krajevna imena moškega spola. Največja gostota množinskih krajevnih imen, nastalih po konverziji iz imen prvotnih prebivalcev, je v južnem delu Slovenije (Bela krajina, Dolenjska, Istra: *Adlešiči*, *Lužarji*, *Bočaji*), množinska krajevna imena na *-ci*, *-ovci*, *-inci*, večinom patronimičnega izvora, pa so zelo pogosta v vzhodnem delu Slovenije (Prelekija, Prekmurje: *Radenci*, *Markovci*, *Križevci*, *Ižakovci*).

Pomenske podstave krajevnih imen, ki niso osebnoimenskega izvora, so zelo raznolike. Naselje je bilo med drugim lahko poimenovano:

- po reliefnih značilnostih: *Dol(ina)*, *Ho(l)m(ec)*, *Gora*, *Socka*, *Breg*, *Ježa*, *Strm(i)ca*, *Vrtača*, *Draga*, *Kot*, *Preveg*, *Danje*;
- po značilnostih ali kakovosti površja: *Polzela*, *Mozirje*, *Zibika*, *Pustota*, *Hudo*, *Griža*, *Rodica*, *Naklo*, *Retje*;
- po (ne)poraslosti zemljišča: *Hosta*, *Gozd*, *Boršt*, *Utik*, *Šedem*, *Trata*, *Ledine*, *Dobrava*, *Loka*, *Smladnik*, *Utik*, *Golo*, *Pleš*;
- po načinu kultiviranja zemljišča: *Trebež*, *Trebija*, *Padež*, *Opale*, *Paloviče*, *Požarje*, *Žeje*, *Krčevine*, *Četena Ravan*, *Razguri*;
- po namembnosti kultiviranega zemljišča: *Njiva*, *Preloge*, *Laz(e/i)*, *Rovt(e/i)*, *Vrt*, *Senožet(e/i)*, *Planina*;
- po barvi površja ali vode: *Krvava Peč*, *Rdeči Kal*, *Ardro*, *Črmljenšak*, *Zeleni Breg*, *Črna*, *Belo*;
- po tekočih ali stoječih vodah: *Reka*, *Zreče*, *Studenec*, *Vrzenec*, *Vir*, *Kropa*, *Vrhnika*, *Pivka*, *Obrh*, *Kal*, *Tajhte*, *Jezero*, *Sava*, *Bistrica*, *Krka*;
- po kamninah, rudninah: *Apno*, *Ilova Gora*, *Laporje*, *Labore*, *Obrije*, *Kred*, *Škrilje*, *Kamno*, *Peč*, *Lava*, *Železno*, *Zlateče*;
- po rastlinah:
 - a) negojenih: *Borje*, *Jelša*, *Viševak*, *Jesenje*, *Hrast*, *Brezje*, *Bezuljak*, *Lešnjake*, *Trnovo*, *Robidišče*, *Resje*, *Bršlenovica*, *Koprivnik*, *Limbarska Gora*, *Krakovo*;
 - b) gojenih: *Češnjice*, *Hruška*, *Orešje*, *Slivnica*, *Repno*, *Laniš(č)e*, *Ovsišje*, *Pšenična Polica*;
- po živalih:
 - a) divjih:
 - pticah: *Vrabče*, *Škrjanče*, *Golobinjak*, *Orle*;
 - sesalcih: *Jelenje*, *Landol*, *Srnjak*, *Medvedjek*, *Jazbine*, *Lesično*, *Zajčji Vrh*, *Mišji Dol*, *Volčja Draga*;
 - drugih: *Žabjek*, *Polževo*, *Ribnica*, *Kačji Dol*;
 - b) domačih:
 - *Govejek*, *Volavljje*, *Sarsko*, *Kozje*, *Kozina*, *Konjsko*, *Kravjek*, *Jarčja Dolina*, *Kokošnje*, *Kurja vas*;
- po dejavnosti prebivalcev ali v/pri kraju delujoči ustanovi: *Perišče*, *Čelje*,

- Plave, Tenetiše, Col, Muta, Špitalič, Letuš, Straža, Varda, Ogljenšak, Štajngrova, Fužine, Rudnik;*
- po objektih, ki so delo človeških rok: *Grad, Cirknica, Kapla, Križe, Pristava, Postaja, Žage, Malni, Papirnica, Zidani Most, Stegne, Koludrje, Raka, Roje;*
 - po vojaških utrdbah in strateško pomembnih lokacijah: *Branik, Zemon, Zemelj, Tinje, Ostrožnik, Videž, Pugled;*
 - po pripadnosti oz. lastniškem statusu: *Banjaloka, Knežja Njiva, Hercegovščak, Jerovska vas, Videm;*
 - v zvezi z nekdanjo družbeno strukturo, skupno oz. združeno posestjo in pravno urejenostjo lastninskih razmerij, z delitvijo zemljišča: *Koče, Gmajna, Kupljenik, Lastnič, Nedelica, Nedelja, Razdelj, Delnice, Vopovlje, Vajgen, Zastava;*
 - po pomembnejših zgodovinskih dogodkih, zlasti vojaških ali vojnih: *Tabor, Strjanci, Strejaci, Kandija, Vojna vas.*

Med krajevnimi imeni neantroponimičnega izvora prevladujejo domača, slovenska oz. slovanska. Glede na to, da je bil velik del današnjega slovenskega ozemlja poseljen že v antičnem obdobju in glede na prepletanje različnih tujih vplivov v tem jezikovnem prostoru v preteklem poldrugem tisočletju, je razumljivo, da je opazen tudi delež krajevnih imen tujega izvora, predvsem romanskega in germanskega (*Čiginj, Solkan, Fojana, Rižana, Breginj, Tolmin, Izola, Abitanti; Binkelj, Lindek, Šoštanj, Cvibelj, Puštal, Šoštanj, Frajhajm, Adergas, Letuš* idr.), pa tudi predromanskega (*Celje, Kranj, Trojane* idr.).

1.4.1 Besedotvorne kategorije – kronologija, geografija

Tvorbeno so slovenska krajevna imena pretežno izpeljanke iz enodelnih podstav. Pogostejša priponska obrazila so:

-a (Muta), -ica (Goričica), -ca (Strmca), -ka (Svetelka), -ana (Poljana), -ina (Svetina), -ija (Kandija), -ova/-eva (Cankova, Podolševa), -ø (Kal, Ples), -(b/a)c (Otočec, Gradac, Strelci), -ič (Špitalič), -ek (Lindek), -ь k (Osredek), -(š)čak (Hercegovščak, Goričak), -(j)ak (Berinjak, Borovak), -(i)k (Branik, Gabrk), -nik (Stelnik), -ь n (Brezen), -ež (Videž), -o (Debro, Brdo), -ce (Selce, Jezerca), -(i)šče (Robidišče, Mlinšče), -(l)je (Kozje, Grosuplje) idr.

Približno desetina krajevnih imen je izpeljank iz predložnih zvez (*Čezsoča, Podgrad, Razkrižje, Zajelše*), sklopov iz večdelnih podstav (*Banjaloka, Dobindol*) in zloženek (*Ritoznoj, Senožeti*).

Dvodelna podstava je pogosta pri tvorjenkah iz slovanskih in germanskih dvodelnih antroponimov (*Lipoglav, Braslovče, Vižmarje, Mengeš*). Prve so starejše, druge mlajše. Tudi sicer je med tvorjenkami iz večdelnih podstav veliko po izvoru nemških, zlasti tista, ki se končujejo na *-berg, -berk, -berc, -perk, -merk* (*Štatenberg, Dornberk, Žahenberc, Čušperk, Litmerk*) oz. na *-pah, -poh, -buš* (*Čilpah, Rošpoh, Limbuš*) ali *-štanj* oz. *-štajn* (*Boštanj, Pokštajn*) ali *-ovž* oz. *-(h)of* (*Rotovž, Panhof, Britof*) itd.

Tvorjenost iz večdelne podstave je lahko tudi zastrta (*Zanigrad <*zadnji grad, Štjak < Šentjak(ob), Velesovo <*veljeje selo*).

Pri predponskih krajevnih imenih je besedotvorna razvidnost očitna (*Medribnik, Nadrožica, Podskrajnik, Predstruge, Zajasovnik*), lahko pa tudi zabrisana (*Obrh* < *obъvъrchъ, *Podob* < *podъ-dqbъ).

V nekaj primerih se je ohranilo tudi staro, v slovenskem jeziku že dolgo ne več tvorno predponsko obrazilo *vi-* < *vy- (*Vipolže, Vimolj*).

Največja gostota predponskih imen je ob Savi vzhodno od Ljubljane, na vzhodnem Dolenjskem ter na cerkljansko-tolminskem področju, predponska obrazila pa največkrat izražajo razmerje do bližnjega naravnega ali umetnega objekta, ki je dominantna vzpetina (*Podpeca, Podskrajnik, Zakojca*), voda, skalovje, rastlinje (*Čezsoča, Medvode, Podpeč, Podhruška*), reliefna značilnost (*Obrežje, Poreber, Preval, Zasip*), naravno ali umetno preoblikovano površje (*Razdrto, Razguri, Prekopa, Preska*), bližnje, po navadi večje naselje (*Podlipoglav, Zatoľmin, Prigoriča*), delo človeških rok (*Medribnik, Podžaga, Razpotje, Zakriž*).

1.4.2 Večbesedna krajevna imena

Kar četrtina imen samostojnih slovenskih krajev je dvobesednih, obstoječih iz samostalniškega jedra in pridevniškega prilastka (*Čužnja vas, Gorenjski Vrh, Hlavče Njive, Gornja Griva, Pijana Gora, Rinčetova Graba*.), nekajkrat tudi z dvojnimi levimi prilastki (*Dolenja Lepa vas, Mala Ilova Gora, Sveti Trije Kralji*).

V več kot polovici primerov levi prilastek izraža prostorsko, velikostno ali časovno razmerje med dvema ali tudi tremi sosednjimi kraji istega imena (*Dolenje/Gorenje Otave, Dolnji/Gornji Kot, Spodnje/Srednje/Zgornje Bitnje, Notranje/Vnanje Gorice, Mali/Veliki Gaber, Stara/Nova Sušica*) oz. prostorske razsežnosti (*Dolga Brda, Krajna vas, Stranske Makole*). Preostali levi prilastki izražajo povezanost z določeno osebo (*Artiža vas, Lučarjev Kal*), lahko tudi svetniškost (*Sveta Barbara*), razmerje do bližnjega naselja (*Blejska Dobrava, Libeliška Gora*), povezanost z rastlinskim ali živalskim svetom (*Cerov Log, Javorjev Dol, Jarčja Dolina, Žabja vas*), značilnosti površja (*Klinja vas, Obla Gorica, Rogati Hrib*), barvo okolja (*Bela Peč, Rdeči Kal*), etnično ali pokrajinsko pripadnost (*Hrvaški Brod, Koroški Selovec*), dejavnost ali pripadnost (*Lovsko Brdo, Smolenja vas, Opatje selo*), geološke značilnosti (*Meljski Hrib, Peščeni Vrh*), povezanost z arhitekturnimi objekti (*Malenska vas, Račni Vrh, Zidani Most*), način prvotnega kultiviranja zemljišča (*Četena Ravan, Prožinska vas*), vremensko-podnebne razmere (*Mrzla Luža, Topla Reber, Sinji Vrh*), kakovost zemljišča (*Dobro Polje, Lepa Njiva, Huda Polica*) itd.

Posebnost so dvobesedna krajevna imena z nesklonljivim (17-krat) ali tudi nesklonljivim (4-krat) levimi prikastkom (*Dražen Vrh, Pangrč Grm* oz. *Slovenj Gradec, Čača vas*).

Odločitev za enobesednost ali večbesednost pa ni bila vedno jezikoslovno utemeljena (prim. *Krištandol, Josipdol* in *Kristan Vrh, Ivan Dol*).

Pri večbesednih naselbinskih imenih se od izida novega pravopisnega priročnika (**Slovenski pravopis I – Pravila**, Ljubljana 1990) tudi občnoimenske nepravne polnopomenske besedne enote pišejo z veliko začetnico (*Kranjska Gora, Zidani Most, Kristan Vrh, Sveti Trije Kralji, Log Čezsoški, Pri Cerkvi*). Pri desnih predložnozveznih dopolnilih se velika/mala začetnica piše po pravilih za pisanje nenaselbinskih zemljepisnih imen (*Šmartno v Rožni dolini, Marjeta na Dravskem polju*).

Enaka pravila kot za nenaselbinska zemljepisna imena veljajo tudi za pisanje delov naselij: *Rožna dolina* (del naselja) – *Rožna Dolina* (samostojno naselje), *Zelena jama* (del naselja) – *Volčja Jama* (samostojno naselje). V skladu z novimi pravili se pravopisno ločijo med seboj enako se glaseča naselbinska in nenaselbinska imena: *Bela Peč* (naselje) – *Bela peč* (vzpetina), *Babna Reka* (naselje) – *Babna reka* (vodotok), *Gorenje Jezero* (naselje) – *Dvojno jezero* (jezero), *Osredok pri Trški Gori* (naselje tudi v 2. delu) – *Sevno na Trški gori* (v 2. delu vzpetina) itd.

Približno sedmina slovenskih krajevnih imen je dopoljenih z desnim predložnozveznim dopolnilom. Gre večinoma za uradne različice krajevnih imen, izoblikovanih zaradi lažjega ločevanja od drugih, enako poimenovanih krajev, npr. *Šempeter v Savinjski dolini* in *Šempeter pri Gorici* ali *Strmec na Predelu*, *Strmec nad Dobrno*, *Strmec pri Destrniku*, *Strmec pri Leskovcu*, *Strmec pri Ormožu*, *Strmec pri Polenškaku*, *Strmec pri Rogatcu*, *Strmec pri Vojniku* (zdaj ponovno *Nova Cerkev*) ipd. V vlogi desnega dopolnila se največkrat pojavljajo imena večjih bližnjih krajev, najpogosteje za predlogom *pri* (*Šentjur pri Celju*), predlog *ob* povezuje krajevno ime z imenom bližnje reke (*Zagorje ob Savi*), predlogu *na* večinoma sledi ime širšega zemljepisnega področja (*Šmartno na Pohorju*), na predlog *v* se navezujejo imena dolin (*Koprivnik v Bohinju*, *Rovte v Selški dolini*), predlogu *pod* po navadi sledi ime bližnje vzpetine (*Andraž pod Krvavcem*), s predlogom *nad* pa so povezana imena nižje ležečih krajev (*Šentjanž nad Štorami*).

Med domačini se praviloma uporablja le jedrni del krajevnega imena brez administrativno izbranega identifikacijskega dodatka.

Enako razločevalno vlogo kot desna predložnozvezna dopolnila imajo lahko tudi levi prilastki pri sicer enako poimenovanih krajih. Poleg treh *Bistric*, ki zaradi majhnosti in s tem povezanega redkega pojavljanja v širšem slovenskem prostoru ter precejšnje medsebojne oddaljenosti dopolnila ne potrebujejo (*Bistrica* blizu Črnomlja, gorenjskih Dupelj in Lesičnega), imamo znotraj Slovenije poleg petih *Bistric* z desnim dopolnilom (*Bistrica ob Sotli*, *Bistrica pri Limbušu*, *Bistrica pri Mokronogu*, *Bistrica pri Rušah*, *Bistrica pri Trziču*) še štiri z levim prilastkom (*Bohinjska Bistrica*, *Ilirska Bistrica*, *Kamniška Bistrica*, *Slovenska Bistrica*). Tudi v teh primerih je med domačini večinoma v rabi le jedrni samostalnik.

Izjemoma je bil levi prilastek kot identifikacijski dodatek izbran celo zaradi ločevanja med podobno zvenečima krajevnima imenoma v širšem jugoslovanskem prostoru: *Konjice* so bile razširjene v *Slovenske Konjice*, da bi se izognili zamenjavam s hercegovskim *Konjicem*.

Enako razločevalno, obenem pa tudi počastitveno vlogo imajo leva ali desna dopolnila, nanašajoča se na za kraj ali širše območje pomembne osebnosti, npr. *Bukovje* razširjeno v *Bezenškovo Bukovje*, *Cerovec* v *Cerovec Stanka Vraza* ipd.

1.4.3 Slovníčne značilnosti (spol, število, sklanjatev)

Le malo manj kot polovica slovenskih krajevnih imen je ženskega spola, približno dve petini imen je moškega in samo sedmina srednjega spola, a je njihova distribuiranost zelo neenakomerna. Močno nadpovprečen delež krajevnih imen moškega spola je v severovzhodni Sloveniji in tudi na Koprskem, delež ženskih imen je

največji v osrednji in zahodni Sloveniji, medtem ko je srednjepolskih največ na območju osrednje Štajerske.

Razmeroma veliko krajevnih imen je dvo- ali celo trispolskih, pri čemer je večspolskost lahko prisotna v celi paradigmi ali le v posameznih sklonih, npr. *Brezje iz Brezja/Brezij* (sr.ed./ž.mn.) v *Brezju/Brezjah* (sr.ed./ž.mn.) oz. *Orešje iz Orešja/Orešij* (sr.ed./ž.mn.) v *Orešju* (sr.ed.); *Pletovarje iz Pletovarja* (sr.ed.) v *Pletovarju/Pletovarjah* (sr.ed./ž.mn.) oz. *Javorje iz/z Javorja/Javorij* (sr.ed./ž.mn.) v/na *Javorju/Javorjah/Javorjih* (sr.ed./ž.mn./m.ali sr.mn.). Večspolskost in večštevilskost se pojavljata tudi pri istih prebivalcih takega kraja.

Približno tri četrtine slovenskih krajevnih imen je edninskih, četrtina pa množinskih (tudi med slednjimi je več ženskih kot moških, najmanj pa je srednjepolskih).

1.4.4 Naglašenost

Krajevna imena so naglašena večinoma na nekončnem zlogu, na končnem zlogu naglašeni je le dobra dvajsetina. Pri večzložnih krajevnih imenih (enobesednih oz. pri samostalniškem jedru večbesednih) močno prevladuje naglas na predzadnjem zlogu (dve tretjini vseh), na predpredzadnjem zlogu naglašeni je bistveno manj (četrtina vseh), na 4. zlogu od konca besede pa jih je le dobre tri odstotke (med slednjimi jih v vsakdanji rabi precej spada v drugo skupino, ker se nenaglašeni *i* v obrazilu *-ica*, *-ice* v govoru pogosto izpušča, npr. *Blagovica*, *Ježica*, *Lukovica*, *Brežice* domačini izgovarjajo *Blagovca*, *Ježca*, *Lukovca*, *Brežce*).

Približno 150 krajevnih imen pozna dvojnično naglaševanje (*Bréstrnica/Brestrníca*, *Pódljubelj/Podljubélj*, *Grabonóš/Grábonoš*), pri nekaj krajevnih imenih pa dvojničnost temelji bodisi na kakovosti naglašene samoglasnika (*Cêršak/Céršak*, *Rôšnja/Róšnja*), bodisi na njegovem trajanju (*Bršljín/Bršljín*, *Trzín/Trzín*) bodisi na obojem (*Knéj/Kněj*, *Dvór/Dvòr*).

Obstaja tudi več deset krajevnih imen, ki se razlikujejo zgolj po mestu naglasa, npr. *Dobráva* in *Dóbrava*, *Pristáva* in *Prístava*, *Grahôvo* in *Gráhovo*, *Cérovec* in *Cerôvec*, *Špitálič* in *Špitalič*, *Óbrh* in *Obrh*, *Pódgrad* in *Podgrád*, *Cérklje* in *Cerkljè*, *Bôrje* in *Borjè*, *Vrhe* in *Vrhé* itd.

V naglasnem pogledu se slovenska krajevna imena uvrščajo v vse štiri naglasne tipe. Daleč največ jih spada v nepremični naglasni tip, medtem ko se naglašujejo po premičnem naglasnem tipu pretežno krajevna imena, tvorjena iz tistih podstav, ki se kot apelativi prav tako uvrščajo v ta tip naglaševanja (*Pôtok -óka*, *Krêmen -éna*, *Slême -éna*), izjemoma tudi (danes) pomensko nemotivirane podstave (*Gr̄gar -árja*, *Nómenj -énja*, *Sáksid -ída*). Pri nekaterih krajevnih imenih tega tipa se od rodilnika dalje naglas pomakne za dva zloga proti koncu besede (*Čépo- van -ána*, *Dóbrnež -éža*).

Končniško naglaševanih krajevnih imen je zelo malo. Nekatera med njimi se naglašujejo samo končniško (*Pekèl*, *Borjè*, *Pečjè*, *Cerkljè*, *Lescè*), nekatera pa dvojnično, končniško in nekončniško (*Dupljè* in *Dúplje*, *Stezà* in *Stèza*, *Zamóstec* in *Zamostèc*).

Med krajevnimi imeni, naglaševanimi po mešanem naglasnem tipu, prevladujejo imena s samostalniškim jedrom *vas* in *peč* (*Dolénja vás -e -í*, *Šávna Péč -e -í*), drugih je zelo malo (*Rávne -í*, *Nóvi Svét -ega -á*, *Zídani Móst* (pri Trebnjem) -

ega-ú). Več je dvojnično, nepremično in mešano naglaševanih krajevnih imen (*Réber-i/-í, Rávní Dól -ega -a/-ega -á*).

Jasno pomensko motivirana krajevna imena se naglašujejo večinoma tako kot njihove občnoimenske podstave (*Bístrica, Fužína, Ledína, Poljáne, Pôtok, Réber, Toplíce, Tôpol*), le nekajkrat je naglasno mesto drugačno kot pri občnem imenu v zbornem jeziku, vendar usklajeno z narečno oz. pokrajinsko normo (*Dólina, Pólana, Grádišče, Křčevina, Pónikva, Prístava oz. Bukóvlje, Lipóvci, Plitvíca*), ali pa je v krajevnem imenu ohranjena naglašenost ali kakovost naglašene samoglasnika, ki je v zbornem jeziku že zastarela ali vsaj redkeje rabljena (*Jezêrca, Séla, Sélca, Dvòr, Gózd*).

1.5 Evolucija imen – nova in najnovejša imena

Današnja predpomska krajevna imena so bila v preteklosti večinoma predložna, a so bila predvsem iz upravnno-administrativnih razlogov največkrat preoblikovana v predpomska. Danes je med imeni samostojnih krajev predložnih zelo malo (*Na Logu, Pri Cerkvi, V Zideh, Za Kalvarijo, Onkraj Meže*). Njihov nekdanji predložni status je v več primerih še vedno razviden iz pridevniških in/ali prebivalstvomenskih izpeljank, kadar so te tvorjene iz nepredložnih podstav (*Podgrad pri Vremah – grajski, Grajan, Zagrič – griški, Gričan*) ali obratno (*Fara – pri farški, Prifarrec*) oz. predložnosklonske rabe, ko se predpona osamosvoji v prvotni predlog (*Podjelje – pod Jeljem, Predmost – pred Mostom, Zakobiljek – za Kobiljkom*) oz. se zamenja z drugim, pomensko ustreznim predlogom (*Zagrič – na Griču, Podpeč pri Marofu – na Peči*).

Veliko pogostejši so predložni toponimi med poimenovanji zaselkov (v Sloveniji je po podatkih iz Atlasa Slovenije le eno predložno krajevno ime s predlogom *na* in kar 98 takih imen zaselkov), saj pri njih zaradi redkega pojavljanja v javni in uradni rabi njihova predložna struktura ni preveč moteča.

Novejša je tudi uradna podoba številnih krajevnih imen z dodanim desnim dopolnilom kot razločevalno sestavino pri sicer enako se glasečih imenih več krajev (*Brezje pod Nanosom, Brezje pri Grosupljem*) kot tudi tistih, katerim je bilo iz enakih razlogov dodano levo dopolnilo (*Slovenske Konjice*). Novejša so tudi krajevna imena, katerih dopolnilo (levo ali desno) ima poleg identifikacijske še počastitveno vlogo (*Bezenškovo Bukovje, Cerovec Stanka Vraza*) – prim. 14.4.2.

Sama dopolnila se lahko tudi spremenijo v skladu s spremenjenimi družbenimi in političnimi razmerami. Današnji *Šentjur pri Celju* je bil v obdobju Avstro-Ogrske *Sv. Jurij ob južni železnici*, med 1. in 2. svetovno vojno pa *Sv. Jurij pri Celju*; *Velenje* je po smrti nekdanjega jugoslovanskega predsednika postalo *Titovo Velenje*, po zamenjavi družbenega reda l. 1990 pa je bilo levo dopolnilo, ki je imelo zgolj počastitveno vlogo, opuščeno.

Še redkejša so na Slovenskem popolna preimenovanja krajev z izključno počastitveno funkcijo, npr. *Kidričevo* iz prvotnega *Strnišča*.

Pri skoraj petnajstih odstotkih slovenskih krajevnih imen obstaja poleg uradne tudi neuradna, lokalna različica. Te se razlikujejo od uradnih bodisi po kakem glasu (*Modana – uradno Medana, Kurtno – uradno Kuretno, Pogara – uradno Podgora*) ali po slovničnih značilnostih (*Šmartin* m.sp.mn. – uradno *Šmartno* sr.sp.ed., *Dramlja*

ž.sp.ed. – uradno *Dramlje* ž.sp.mn., *Centi* m.sp.mn. – *Centa* ž.sp.ed.). Pogosto je lokalno ime po izvoru starejša, tujejezična različica slovensko zvenečega uradnega imena (*Rožempah* – uradno *Rožnik*, *Aženberk* – uradno *Pepelno*, *Hidveg* – uradno *Mostje*) ali pa med različicama ni etimološke sorodnosti (*Kožarji* – uradno *Podkraj*, *Kmeti* – uradno *Vrt*, *Bistrica* – uradno *Spodnja Selnica*).

Nadpovprečno velika gostota lokalnih različic krajevnih imen je predvsem na severu Slovenije (Koroška, Zgornja Savinjska dolina).

Manjše število krajevnih imen z izrazito neslovensko podobo je bilo od sredine 19. do sredine 20. stol. preimenovanih oz. poslovenjenih (*Marburg* > *Maribor*, *Lotmerk* > *Ljutomer*, *Rajhenburg* > *Brestanica*). Preimenovana so bila le večja naselja z imeni nemškega izvora, manjša kot tudi po izvoru italijanska so ohranila prvotno podobo imena (*Brunšvik*, *Rošpoh*, *Vurberk* oz. *Izola*, *Portorož*).

Nekatera krajevna imena tujega izvora so bila slovenjena, vendar na osnovi napačnega etimologiziranja, npr. *Štajngrob* (nem. *Steingrube*), *Crngrob* (nem. *zu Ehrengruben*), *Impolje* (domnevno iz nem. *in(nerer) Büchel*), ki niso v neposredni pomenski zvezi z *grobom*, *poljem*. Zanimivi so tudi toponimi slovenskega izvora, ki so bili prek vmesne ponemčene oblike ponovno poslovenjeni brez etimološke povezave z izhodiščnim pomenom (*Činžat* < *Senožet*, *Briga* < *Breg*).

Več kot dvesto krajev je bilo preimenovanih po 2. svetovni vojni iz ideoloških razlogov. Za tedanjo oblast so bila moteča zlasti na religijo vezana imena krajev (*Sv. Štefan* > *Turje*, *Sv. Lovrenc* > *Kompole*, *Sv. Lucija* > *Lucija*). Po l. 1990 je bila nekaterim preimenovanim krajem vrnjena prvotna podoba njihovega imena (*Sv. Vid* > *Žilce* > *Sveti Vid*, *Nova Cerkev* > *Strmec* > *Nova Cerkev*).

1.6 Imena mest, njihova specifika

Med imeni večjih mest in vasi ni bistvenih razlik. Nekoliko manjši kot med imeni vasi je pri mestnih imenih delež večbesednih poimenovanj (med desetimi največjimi sta dvobesedni dve: *Nova Gorica*, *Novo mesto*), tudi pomenska motiviranost imen večjih mestnih naselij je nekoliko manjša, odstotek imen predslovenskega izvora pa večji (med imeni desetih največjih mest so pomensko jasno razvidna tri: *Jesenice*, *Nova Gorica*, *Novo mesto*, predslovenskega izvora pa so štiri: *Celje*, *Koper*, *Kranj* in domnevno *Ljubljana*).

1.7 Toponimski (ojkonimski) atlas

Slovenska kartografska literatura premore številne topografske karte v različnih merilih (od 1 : 25000 do 1 : 1000000) z različno namembnostjo (izobraževalno, splošninformativno, turistično, vojaško idr.) in različno gostoto navedenih toponimov.

Tudi onomastično pomemben je **Atlas Slovenije** s kartami v merilu 1 : 50000 in ca. 50000 toponimi (Ljubljana 1985 in več ponatisov, ur. B. Ingolič) ter **Odzadnji slovar zemljepisnih imen po Atlasu Slovenije** (Ljubljana 1993, M. Furlan).

Obstaja več krajevnih leksikonov z bolj ali manj natančno jezikovno predstavitevjo toponimov (zapis, naglas, izgovor, kakovost in kolikost naglašeneega samoglasnika, spol, število idr.). Onomastično najpomembnejši je **Krajevni leksikon Slovenije I – IV** (Ljubljana 1968–1980, ur. R. Savnik).

1.8 Stanje raziskav, morebitni izsledki

Slovenska krajevna imena so predmet dokaj poglobljenega raziskovanja od 2. polovice 19. stoletja dalje (F. Miklošič). V 20. stoletju so bile toponomastične raziskave naravnane predvsem v ugotavljanje etimološkega in etničnega izvora posameznih krajevnih imen. Raziskovalci so namenjali pozornost tudi obravnavi posameznih tipov in skupin krajevnih imen (imena na *-ci*, na *-jane*, imena z jedrom *vas* in *selo* ipd.), značilnostim toponimije posameznih delov Slovenije, npr. Slovenskega primorja, Bohinja, Zgornjesavske doline, panonskega dela Slovenije idr., krajevnim imenom, poimenovanim po določeni dejavnosti, npr. načinu kultiviranja zemljišča, kronologiji nastajanja slovenskih krajevnih imen idr. Krajevna imena so bila obravnavana tudi z besedotvornega in normativnega stališča.

Literatura

- Bezljaj, France, Krčevine, *Slavistična revija* VIII (1955), Ljubljana, 1–23.
- Zanimivosti iz toponomastike, *Pogovori o jeziku in slovstvu*, Maribor 1955, 66–81.
 - Význam onomastiky pro studium praslovanského slovníka, *Slavia* XXVII, Praha 1958, 353–364.
 - **Vas** in **selo** v slovanski onomastiki, *Jezik in slovstvo* V (1959/60), Ljubljana, 204–207.
 - *Slovenska vodna imena* I, II, Ljubljana 1956, 1961.
 - Slovensko imenoslovje, *Jezik in slovstvo* VII (1961/62), Ljubljana, 130–135.
 - Slovenski imenotvorni proces, *Jezik in slovstvo* X (1965), Ljubljana, 113–118.
 - Naloge in poti slovenskega imenoslovja, *Onomastica jugoslavica* I, Ljubljana 1969, 243–248.
 - Novejša dognanja v slovenski toponomastiki, *V. seminar slovenskega jezika, literature in kulture*, Ljubljana 1969.
 - Onomastika in leksikologija, *Onomastica jugoslavica* I, Ljubljana 1969, 10–21.
 - O imenih **Sneberje**, **Sostro** in drugo, *Jezik in slovstvo* XXII (1976/77), Ljubljana, 225–227.
 - Kočljivi onomastični problemi, *Četrta jugoslovanska onomastična konferenca*, Ljubljana 1981, 1–9.
- Blaznik, Pavle, O metodah in nekaterih rezultatih pri ugotavljanju lokalizacij krajevnih imen, *Onomastica jugoslavica* II, Ljubljana 1970, 3–11.
- Boryś, W, Još o podrijetlu slovenskih toponima **Naklo**, **Nakla**, **Nakel**. *Onomastica jugoslavica* XI, Zagreb 1984, 1–9.
- Brinar, J., *Slovarček zemljepisnih imen, njih izvir in pomen*, Celje 1928.
- Čop, Dušan, Slovenska krajevna imena na Koroškem in vzhodnem Tirolskem, *Onomastica jugoslavica* V, Zagreb 1975, 21–33.
- Nedoslednosti v rabi in pisanju koroških krajevnih in gorskih imen, *Onomastica jugoslavica* VI, Zagreb 1976, 83–102.
 - Onomastično-lingvistične zanimivosti Bohinja, *Bohinjski zbornik*, Radovljica

- 1987, 123–128.
- Gjurin, Velemir, Kolikostna premena v slovenskih naseljskih imenih, *Slavistična revija* XXXIV (1986), Maribor, 165–196.
- Grad, Anton, K etimologiji toponima **Ljubljana**, *Onomastica jugoslavica* VII, Zagreb 1978, 27–35.
- – K etimologiji slovenskega toponima **Vrhnika**, *Jezik in slovstvo* XXIV (1983/84), Ljubljana, 127–128.
- Kolarič, Rudolf, Imena na *-ci*, *-ovci* v Vojvodini, *Zbornik za filologiju i lingvistiku* II, Novi Sad 1959, 138–141.
- Kos, Milko, **Stari trg** in sorodna krajevna imena, GV V/VI (1929/30), Ljubljana, 160–173.
- – Vojvoda in knez v krajevnih imenih, *Glasnik muzejskega društva* XXIV (1943), Ljubljana, 77–83.
- – O prevzemu antičnih krajevnih imen na slovenskem ozemlju, *Ephemeridis Instituti Archeologici Bulgarici*, Vol. XVI, Ljubljana 1950, 241–248.
- – O imenih nekaterih krajev v Slovenskem primorju, *Zbornik Primorske založbe Lipa*, Koper 1956, 7–26.
- – »Vas« in »selo« v zgodovini slovenske kolonizacije, *Razprave SAZU, Hauptmannov zbornik*, Ljubljana 1966, 79–98.
- – Kolonizacija med Dravo in Rabo pa krajevna imena na *-ci*. *Svet med Muro in Dravo*, Maribor 1968, 256–264.
- – Nekatera krajevna imena na Gorenjskem, *Onomastica jugoslavica* I, Ljubljana 1069, 5–9.
- Koštal, Ivan, Nekaj o naših imenih, Rodbinski priimki in krajevna imena, napravljena iz imen svetnikov, *Dom in svet*, Ljubljana 1904, 562–564.
- Lubaš, W., O izmenični izpeljavi in konverziji v slovenskih krajevnih imenih, *Jezik in slovstvo* XII (1967), Ljubljana, 108–110.
- – Očetnoimenska krajevna imena z obrazili *-ci*, *-ovci* in *-inci* v slovenskem jeziku, *Jezik in slovstvo* XIV (1969), Ljubljana, 72–74.
- Majdič, Viktor, *Razgledi po krajevnih imenih*, Ljubljana 1996.
- – *Slovar toponimske terminologije*, Geodetska uprava RS, Ljubljana 1995 (soavtor D. Radovan).
- – *Toponimska navodila za Slovenijo*, Geodetska uprava RS, Ljubljana 1995 (soavtor D. Radovan).
- – Politika in jezik, *Slovensko jezikoslovje danes in jutri (zbornik SDS)*, Ljubljana 2000, 52–59.
- – Vpliv jezikovne analogije na nastajanje krajevnih imen, *Simpozij Slovenska lastnoimenskost*, ur. Jože Toporišič, Novo mesto 2001, 141–155.
- – Pomenski izvor slovenskih krajevnih imen, *Gospodarski vestnik* 66, Ljubljana 1994, 99–123.
- Merkù, Pavle, *Imena naših krajev*, Trst 1987.
- – Primorski imenoslovni prispevki, *Primorska srečanja* 11, Trst 1987, 52–53, 264–265, 341, 428–429, 588.
- – Primorski imenoslovni prispevki, *Primorska srečanja* 12, Trst 1988, 61, 356–357, 459–460, 564–565, 677.

- Miklošič, Franc, Die Bildung der Ortsnamen aus Personennamen in slavischen. Sammlung Slavischer Lehr- und Handbücher, Heidelberg 1927, 117–190.
- Die slavischen Ortsnamen aus Appellativen, Sammlung slavischer Lehr- und Handbücher, Heidelberg 1927, 191–354.
- Müller, Jakob, Slovnica krajevnih imen grosupeljske občine, Zbornik občine Grosuplje, Grosuplje 1984, 123–131.
- Pintar, Luka, Odkod ime Raščica?, Trubarjev zbornik, Ljubljana 1908, 265–270.
- Imenoslovne črtice, IMD XIX, Ljubljana 1909, 44–45, 123–128, 185–187.
- Črtice o krajnih imenih, Ljubljanski zvon, Ljubljana 1910, 234–240, 343–350, 410–415, 736–741.
- O krajnih imenih. Ljubljanski zvon, Ljubljana 1912, 47–51, 316–319, 365–369, 489–492, 550–554, 600–605.
- O krajnih imenih, Ljubljanski zvon, Ljubljana 1913, 27–31, 74–79, 151–156, 200–203, 251–254, 312–317, 365–371, 425–428, 473–477, 545–550, 658–663.
- O krajnih imenih. Ljubljanski zvon, Ljubljana 1914, 167–171, 283–286, 325–329, 374–377, 459–465, 498–505, 563–571.
- O krajnih imenih. Ljubljanski zvon, Ljubljana 1915, 24–31, 66–72, 131–135, 211–217, 319–324.
- Ramovš, F., Grosuplje, Ljubljanski zvon, Ljubljana 1919, 176–182.
- Slov. **Celje**, Časopis za jezik, književnost in zgodovino III, Ljubljana 1921, 33–34.
- Slov. **Kobarid** – furl. **Čavorèd** – ital. **Caporetto** – nem. **Karfreit**, Časopis za jezik, književnost in zgodovino III, Ljubljana 1921, 60–62.
- Rospond, S., O deriwacji fleksyjnej w nazewnictwie miejscowym słowenskim, Onomastica jugoslavica II, Ljubljana 1970, 30–63.
- Skok, P., Oglej i Celje, Časopis za jezik, književnost in zgodovino III, Ljubljana 1921, 24–32.
- Iz slovenačke toponomastike I, Etnolog III, Ljubljana 1928, 179–195.
- Iz slovenačke toponomastike II, Etnolog VII, Ljubljana 1934, 51–87.
- Snoj, Marko, O imenih **Brnik** in **Pirniče**, Zbornik 6. jugoslovenske onomastičke konferencije, Beograd 1987, 489–492.
- Šivic Dular, Alenka, Iz slovenske geografske terminologije: prsl. *čeló, Zbornik 6. jugoslovenske onomastičke konferencije, Beograd 1987, 469–479.
- K normiranju slovenskih zemljepisnih imen, XXIV. seminar slovenskega jezika, literature in kulture, Ljubljana 1988, 55–66.
- Temeljna načela pri pisanju slovenskih zemljepisnih imen, Jezik in slovstvo XXIX (1988/89), Ljubljana, 3–14.
- Slovenska matica in akcija za zbiranje zemljepisnih imen, XXV. seminar slovenskega jezika, literature in kulture, Ljubljana 1989, 83–102.
- Besedotvorne vrste slovenskih zemljepisnih imen – Na gradivu do leta 1500, Srednji vek v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi, Obdobja 10, Ljubljana 1989, 229–244.
- Štrekelj, Karel, Razlaga nekaterih krajevnih imen po slovenskem Štajerju I, Časopis za zgodovino in narodopisje III, Ljubljana 1906, 42–64.